

Dr. Simion CARP,
rector (comandant) al
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
conferențiar universitar

Oleg RUSU,
lector al catedrei „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept,
doctorand

MUNCA EDUCATIVĂ CA INSTRUMENT DE CORIJARE A CONDAMNAȚILOR

À présent dans le cadre du système pénitencier de la République de Moldova est accumulée une riche expérience en ce qui concerne l'organisation du travail éducatif avec les détenus. Cependant ce travail nécessite une actualisation et une perfection continue tenant compte des tendances socio-économiques, politiques, juridiques, ético-morales du développement de la société et de l'Etat. Dans ce contexte, dans l'article sont analysés les particularités, les formes et les moyens du procès éducatif déroulé avec les détenus.

Recenzent: Dr. Vasile Florea, conferențiar universitar

Deși regimul de executare a pedepsei, precum și alte mijloace de corijare a condamnaților, determinate de lege, au și ele funcții educative, legiuitorul a fixat munca educativă ca instrument distinct de corijare a condamnaților.

Munca educativă nu conține elemente de pedeapsă, deoarece se bazează pe metodele de influență psiho-pedagogică. Ea este reglementată de normele juridice doar în linii generale. Astfel, prevederile legale determină sarcinile, principiile, direcțiile și formele de bază ale muncii educative, care se desfășoară în mediul condamnaților. Volumul limitat de reglementări juridice al acestei munci este justificat, deoarece ea permite utilizarea largă a metodelor de influență pedagogică și psihologică în penitenciare.

Putem nota următoarele particularități ale procesului educativ desfășurat cu condamnații:

- se realizează de regulă în condițiile aflării persoanei într-un mediu social negativ, deseori criminogen;
- durata aflării în acest mediu este strict limitată de sentința instanței prin termenul de executare a pedepsei;
- o parte din problemele realizării termenului de detenție sunt reglementate de normele legislației execuțional-penale.

Art. 261, alin (2), al CE arată că munca educativă cu condamnații se desfășoară ținându-

se cont de particularitățile individuale ale persoanei, utilizându-se forme individuale sau de grup în baza metodelor psihopedagogice. Dar legea nu definește noțiunea de muncă educativă.

Prin educație înțelegem un fenomen social general, permanent și continuu, în cadrul căruia se realizează transferul de valori de ordin spiritual, politic, moral, științific, juridic, cultural, religios în scopul formării și dezvoltării personalității omului.[1, pag. 31] În altă formulare educația presupune un ansamblu de măsuri aplicate în mod sistematic în vederea formării și dezvoltării însușirilor intelectuale, morale sau fizice, în special, ale copiilor și tineretului.[2]

Educația înglobează în domeniul său și recuperarea indivizilor cu grad de conștiință redus și, în ultimă instanță, cu comportament deviant. Această parte componentă a educației se numește reeducare. Deoarece cea mai flagrantă formă de manifestare a deprinderilor antisociale o constituie infracțiunea, reeducarea se adresează, în primul rând, condamnaților la privațiune de libertate. (1, pag. 31)

În unele publicații [3, pag. 16] munca educativă este caracterizată ca o totalitate de măsuri cu caracter ideologic, instructiv, cultural realizate în scopul realizării influenței sociale asupra deținuților, fiind orientate spre creșterea nivelului lor de conștiință, depășirea viziunilor antisociale, cultivarea deprinderilor și calităților social utile.

Administrația penitenciară trebuie să depună toate eforturile pentru a nu admite cazuri de degradare fizică, morală și psihică a unor deținuți. Este insuficient ca administrația penitenciară să aibă un comportament uman și nepărtinitor cu deținuții. Mai este nevoie să realizeze activități, care ar permite remodelarea în direcție bună și dezvoltarea personalității deținutului.[4, pag. 17]

Principala particularitate a activității educative în instituțiile penitenciare constă în marea dificultate a procesului de reeducare a condamnaților. Însăși plasarea omului în pușcărie denotă prezența unor profunde defecte de ordin social-psihologic și anomalii ale personalității. Pentru resocializarea acestora colaboratorii instituției penitenciare trebuie să cunoască particularitățile personalității fiecărui condamnat, ceea ce este o sarcină grea, presupunând un volum mare de muncă specifică.

Eficiența ei depinde în mare măsură de stabilirea unui contact psihologic cu deținutul. Dar un asemenea contact este realizabil doar atunci când educatorul cunoaște bine particularitățile individuale ale condamnatului, orientările și interesele actualizate ale acestuia.

Munca educativă în instituțiile penitenciare este reglementată de art. 261 al CE, secțiunile 31-36 din Statut și se organizează conform programelor elaborate de Ministerul Justiției în comun cu Ministerul Educației și Tineretului. Fiind unul dintre principalele instrumente de corijare a deținuților, această muncă specifică țintește în familiarizarea lor cu valorile general umane, în respectarea legii, urmărește formarea deprinderilor social utile, creșterea nivelului de conștiință și cultural.

Participarea activă a condamnatului la realizarea activităților de ordin educativ se ia în considerație la determinarea gradului de corijare a acestuia, precum și la determinarea măsurilor de stimulare. În orarul penitenciarului se pot prevedea acțiuni educative cu participarea obligatorie a condamnaților.

Munca educativă are două componente principale: latura organizatorică și latura pedagogică, care includ formarea aspectului moral al persoanei, instruirea generală și profesională. Laturile organizatorică și pedagogică ale muncii educative, la diferite etape, au anumite particularități și realizează diferite sarcini. Astfel împărțirea procesului în etape trebuie examinată sub trei aspecte:

1. pregătirea condamnaților pentru receptarea influenței educative;

2. realizarea influenței educative nemijlocite;
3. realizarea sarcinilor influenței educative la diferite etape ale acestei activități.[5, pag. 197]

Normele dreptului execuțional-penal sunt condiționate atât de necesitatea juridică, cât și de cea psiho-pedagogică. Reglementând influența coercitivă, ele conțin și elemente educative, din care motiv sunt fundamentate și din punctul de vedere al pedagogiei și psihologiei.[6, pag. 104]

Deoarece procesul de reeducare a deținuților este foarte complex, legea execuțional-penală pune la dispoziția educatorilor instrumente, cu ajutorul cărora se exercită influență asupra conștiinței condamnaților. Formele și mijloacele muncii educative realizate în instituțiile penitenciare sunt diverse, fiind perfecționate prin activitatea practică cotidiană a colaboratorilor instituției penitenciare.

Formele principale ale muncii educative în mediul condamnaților, prevăzute de legislația în vigoare, [7, pag. 411] sunt: activitățile educative; instruirea profesională; activități de creație; activități spirituale (religioase); consiliere psihologică; asistență socială; activități sportive; frecventarea bibliotecilor; activități în timpul liber; activitate de profilaxie individuală. Mai putem numi și activități importante, precum educarea conștiinței de drept, munca de agitație și explicativă.

Așadar, o formă importantă a muncii educative este formarea conștiinței de drept a condamnaților, lămurirea legislației urmărind scopul formării unei adevărate culturi juridice, a respectului față de lege și a tendinței de respectare strictă a ei. Educația juridică are o mare importanță, fiindcă anume din cauza încălcării legislației oamenii ajung în locurile de detenție și mulți dintre ei, mai ales cei minori, declară că, dacă ar fi cunoscut legea și consecințele încălcării ei, n-ar fi încălcat-o niciodată.[8, pag. 145]

Din acest considerent în penitenciare este implementat Programul de inițiere a deținuților în domeniul științelor socio-juridice.[9] Scopul urmărit de acest program este realizarea procesului informativ-educativ privind drepturile și obligațiile deținuților pe perioada executării pedepsei penale conform legislației în vigoare și dezvoltarea abilităților comportamentale adecvate în societatea contemporană. Programul se realizează cu eforturile colaboratorilor aparatului educativ, implicându-se și colaboratori ai altor servicii ale penitenciarului, și prevede desfășurarea săptămânală a unei ore informative cu deținuții fiecărui sector de condamnați, care durează 10 luni. Conform datelor statistice ale DIP, în anul 2007 acest program a

cuprins 6996 deținuți.

În condițiile instituțiilor penitenciare una din formele importante de influență educativă asupra condamnaților o constituie munca de agitație și explicativă. Un instrument eficient al acestei munci îl constituie activitatea culturală și sportivă. În penitenciare se prezintă filme la cinematograful, dar filmele se transmit și prin rețeaua de televiziune a penitenciarului. Pentru a asigura succesul muncii educative este relevant ca deținuții să aibă posibilitatea să audieze programele radio și chiar televizate, conform programului zilei al penitenciarului. Aparatele radio și televizoarele sunt aduse, de regulă, în penitenciare de deținuți, de organizații neguvernamentale, și doar în unele cazuri sunt procurate de administrația penitenciarului.

Accesul deținuților la literatura din biblioteca instituției este nelimitat. Fondul de carte al bibliotecilor din penitenciare este completat din diverse surse, marea majoritate a lui este deja învechită.

În funcție de dotarea unității la dispoziția deținuților pot fi puse jocuri (de masă) în conformitate cu normele stabilite. De asemenea, deținuților li se poate permite, în funcție de tipul penitenciarului, regimul de detenție și comportamentul acestora, folosirea propriilor seturi de șah, dame, domino, table, mingi, paletă și mingi de tenis sau badminton. Pe teritoriul fiecărei instituții se amenajează locuri corespunzător amenajate și terenuri sportive.

În scopul asigurării mai eficiente a ocupării timpului liber al condamnaților, perfecționării continue și ridicării nivelului de pregătire fizică, propagării culturii fizice, sportului și unui mod de viață sănătos în penitenciare este implementat Programul de organizare a educației fizice și sportului pentru deținuți „ProSport”. [10] Programul se realizează pentru condamnații care execută pedepse în penitenciarele de tip deschis (pentru toate regimurile de detenție) și în penitenciarele de tip închis și semiînchis (pentru regimurile comune și de resocializare). Conform datelor DIP în anul 2007, acest program a cuprins 4331 deținuți.

La organizarea acestor activități sunt antrenați atât colaboratorii Serviciului activitate educativă, Serviciului regim și supraveghere, Serviciului securitate, Serviciului logistică, cât și reprezentanți ai administrației publice locale, ai asociațiilor obștești, ai altor instituții interesate de propagarea sportului.

O importanță deosebită pentru exercitarea influenței educative asupra condamnaților o are

munca de profilaxie individuală, care se efectuează în baza studierii persoanei deținutului, ținându-se cont de fapta săvârșită, vârsta, studiul, specialitatea, profesiunea etc.

Documentul care oglindește munca educativă desfășurată, este Caietul de evidență a muncii individual-educative cu deținuții, care este completat de șeful de sector. În caiet își notează observațiile și obiecțiile șeful penitenciarului, adjuncții lui, membrii consiliului de educatori și persoanele care patronază condamnații dificili.

Planurile muncii individual-educative și executarea acțiunilor se întocmesc cel puțin de două ori pe an, ținându-se cont de rezultatele atestărilor.

În planul de lucru inițial se înscriu măsuri pentru studierea în continuare a personalității condamnaților și concluziile cu privire la particularitățile morale, psihologice și de altă natură ale deținuților pe perioada de până la atestare.

În planurile de corectare și reeducare a condamnaților pe perioada următoare a muncii educative se prevede descrierea succintă a măsurilor reeducative, instrumentele și formele de influență asupra condamnatului și analiza eficienței lor, perspectivele dezvoltării personalității și căile de realizare.

În scopul reglementării activității de reeducare și resocializare a persoanelor aflate în detenție, DIP a aprobat Programul individual de planificare a executării pedepsei penale a deținutului, pilotarea implementării căruia a fost organizată în penitenciarele nr. 4 Cricova și nr. 9 Pruncul. [11] Programul se elaborează pentru fiecare deținut, indiferent de termenul de executare a pedepsei, infracțiunea comisă etc. Partea fundamentală a programului se completează de șeful de sector, după caz, cu participarea psihologului, asistentului social și altor specialiști ai sistemului penitenciar.

Rezultatele realizării Programului în mod obligatoriu se iau în considerație la atestarea anuală a deținutului, la aprobarea caracteristicilor și cu alte ocazii ce țin de aprecierea nivelului de corijare pe perioada de detenție.

Astfel, programul conține următoarele informații: datele social-demografice ale deținutului; datele despre antecedentele penale; datele despre aptitudini și indiciile fizice; acțiunile de resocializare planificate pentru diferiți ani; măsurile de stimulare sau sancționare aplicate; observații și recomandări în urma testării psihologice; asistența socială acordată deținutului; alte date ce prezintă interes.

În acest context menționăm că sursele de bază ale obținerii informației despre personalitatea

condamnatului sunt:

1. studierea materialelor dosarului personal al condamnatului, alte documente;
2. observarea directă și indirectă;
3. discuțiile de investigare (metoda chestionării);
4. analiza datelor investigării medicale (somatice și psihoterapeutice);
5. analiza datelor despre particularitățile psihice ale persoanei;
6. analiza rezultatelor diferitelor activități educative.

Un rol deosebit în munca individuală cu condamnații revine autoeducării. Aceasta are loc atunci când condamnatul, sub influența muncii educative, a cerințelor regimului, a muncii social utile, își conștientizează modul de viață, calea parcursă, își analizează caracterul. Educatorul trebuie să sesizeze acest moment și să ajute la timp condamnatul să determine corect direcția muncii asupra sa și a programului autoeducativ.

În instituțiile penitenciare se face atestarea condamnaților, care constituie o acțiune pedagogică de apreciere a nivelului de corijare a condamnaților, de stabilire a conduitei acestora, de determinare a factorilor de influență colectivă și individuală, pentru prevenirea și contracararea admiterii de acțiuni ilicite.[12, pag. 1.1]

Însăși ideea organizării atestării condamnaților nu este nouă nici pentru știință, nici pentru practică și se aplică pe larg în activitatea organelor de drept și în forțele armate.

Problema de bază care apare în legătură cu atestarea condamnaților este: cine și când o realizează? Astfel, Mihlin A.S. menționa că scopul atestării condamnaților se reduce la aprecierea sistematică a comportamentului condamnaților și determinarea gradului lor de corijare, din care motiv atestarea o singură dată pe an este insuficientă. El pledează pentru atestare trimestrială, făcută de o comisie formată din reprezentanții conducerii penitenciarului, consiliului educatorilor sectorului și ai organizațiilor obștești. Totodată, autorul observă că „lucrătorii practici nu neagă utilitatea atestării, dar au opinii diferite vizavi de periodicitatea organizării ei. Respingerea atestării trimestriale ține de volumul mare de lucru, în care sunt implicați șefii de sector și alți funcționari ai penitenciarelor.[13, pag. 76-77] Râbak M.S. propune să se includă în componența comisiei de atestare (în afară de șeful penitenciarului, locțiitorul șefului penitenciarului pentru munca educativă, șeful serviciului operativ, șeful serviciului special) și specialiști din cadrul

serviciului psihologic, iar atestarea să se facă de două ori pe an.[5, pag. 123]

În acest context susținem opinia lui Râbak M.S. privind atestarea de două ori pe an în scopul stimulării procesului de corijare a acestora.

Atestării anuale sunt supuși toți condamnații penitenciarului, care au împlinit un an calendaristic din momentul transferării din izolatoarele de urmărire penală. Atestarea anuală se desfășoară în cadrul ședințelor Consiliului educatorilor.

Conform pct. 28 al Regulamentului Serviciului socioeducativ și probațiune din penitenciare, Consiliul educatorilor se formează prin ordinul șefului penitenciarului, pe termen de un an de zile. Din componența Consiliului educatorilor fac parte: șeful de sector, colaboratorii din alte servicii ale penitenciarului, inclusiv conducerea penitenciarului, precum și profesorii de la școlile, gimnaziile și școlile profesionale de pe lângă penitenciar. Potrivit pct. 29 al aceluiași regulament, în activitatea Consiliului educatorilor se pot implica reprezentanți ai autorităților publice locale, ai asociațiilor obștești și confesiunilor religioase.[14, pag. 28, 29]

Ședința Consiliului este condusă de șeful sectorului, care prezintă comisiei un raport informațional despre condamnat cu următoarele evidențe: starea sănătății condamnatului; starea civilă; legătura cu familia; atitudinea față de infracțiunea săvârșită; participarea la procesul de instruire; specialitatea; încadrarea în câmpul muncii; stimulările și sancțiunile aplicate; participarea la programele socio-educative; participarea la programele implementate de organizațiile necomerciale; participarea la activitățile confesiunilor religioase; implicarea în activități de creație artistică.[15, pag. 2.8]

Având la bază criteriile menționate, se stabilesc următoarele niveluri de apreciere a corijării condamnatului:

1. nesatisfăcător – se stabilește în cazul în care condamnatul are sancțiuni disciplinare nestinse sau neanulate, nu respectă prevederile Codului de executare și ale Statutului executării pedepsei de către condamnați, are o atitudine negativă față de muncă, se eschivează de la instruire și de la participarea la programul socio-educativ;

2. satisfăcător – se stabilește în cazul în care condamnatul are o comportament bun, a conștientizat crima săvârșită, este încadrat în munci remunerate sau neremunerate, respectă prevederile Codului de executare și ale Statutului, participă la instruire și programul socio-educativ, execută

relativ bine măsurile planificate pe perioada executării pedepsei;

3. bun - se stabilește în cazul în care condamnatul are o conduită exemplară, a conștientizat crima săvârșită, participă la programul socio-educativ pe parcursul a nu mai puțin de un an, îndeplinește normele de muncă, recuperează regulat prejudiciul material stabilit prin hotărâre judecătorească și execută pe deplin măsurile planificate pe perioada de executare a pedepsei.[15, pag. 3.1]

Alte forme ale muncii educative cu condamnații sunt: organizarea acțiunilor de familiarizare a lor cu valorile spiritual-religioase, influența opiniei publice și a serviciului de probațiune penitenciară asupra deținuților, educația politico-ideologică, estetică, economică și ecologică.[16, p. 201]

Un rol activ în ultimul timp în educarea condamnaților îl joacă Biserica. În penitenciare biserica a devenit unica instituție obștească funcțională care oferă o alternativă pentru calea criminală de dezvoltare a personalității. Bisericile din penitenciare grupează acea parte a deținuților care se arată a fi receptivi la valorile teologice, iar, prin urmare, și la normele general umane de comportament. Totodată devine posibilă crearea unei comunități întrupate nu pe conveniențe criminale, ci pe valorile creștine ale deschiderii, dezinteresului, carității, evlaviei și respectului reciproc. Fie chiar ca aceste principii să prindă rădăcini superficiale și nu în toate cazurile să fie realizate consecvent de toți deținuții. Importantă este percepția generală a acestui fond nou al moralității.

Pentru exercitarea mai eficientă a dreptului la libertatea spirituală deținuții participă la programele confesiunilor religioase, care se desfășoară în închisori. Preoții parohi vin în penitenciare în funcție de nevoile și dorințele deținuților. Nu este limitat numărul confesiunilor religioase în penitenciare, unde acum activează 11 confesiuni.[17, pag. 86]

În acest context activează fructuos în procesul de educare a condamnaților Biserica Ortodoxă din Moldova, Uniunea Bisericilor Creștinilor Evangheliști-Baptiști, Biserica Adventiștilor de Ziua a Șaptea, Uniunea Bisericilor Creștinilor Credinței Evanghelice (Cultul Penticostal), Comunitatea „Biserica Păcii”, Uniunea Bisericilor Creștine Libere (Cultul Harismatic), Biserica Biblică. Vizitele reprezentanților confesiunilor religioase urmăresc scopul determinării spirituale a deținuților.[18, pag. 231]

Opinia publică. Principalele mijloace de

influențare a condamnaților de către opinia publică sunt: întâlnirile cu condamnații, practicarea ritualurilor religioase legal admise, citirea lecțiilor, demonstrarea filmelor și peliculelor video, organizarea și prezentarea concertelor, dispute și conferințe, dar și referințele din mass-media privind viața și activitatea educativă în instituțiile penitenciare. Aceste organizații pot prezenta administrațiilor penitenciare demersuri privind acordarea de ajutor umanitar deținuților sau penitenciarului, ajutor la plasarea deținuților în câmpul muncii și la aranjarea traiului după eliberarea din detenție.

De exemplu, în anul 2007 au fost primite de la diferite organizații neguvernamentale și persoane fizice ajutoare umanitare în valoare de 2679,7 mii lei, inclusiv alimentare — de 369,7 mii lei, iar în primul trimestru al anului 2008 au fost primite ajutoare umanitare în valoare de 394,6 mii lei, inclusiv alimentare – de 41,1 mii lei.[19]

Merită a fi menționată și implicarea unor agenții interguvernamentale internaționale și a organizațiilor neguvernamentale internaționale: PNUD; Misiunea OSCE în Republica Moldova; UNICEF; Fondul Națiunilor Unite pentru Populație, Biroul din Republica Moldova; Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare; USAID; Penal Reform International; Caritas Luxemburg; KNCV etc.[18, pag. 231]

Cu toate acestea considerăm că anume izolarea de societate (adică și de ajutorul societății) rămâne a fi principala deficiență atât a întregului sistem de executare a pedepselor, cât și a Codului de executare (art. 237) și, respectiv, a Statului executării pedepsei de către condamnați (secțiunea a 34-a), în care, foarte sumar, se spune despre ajutorul organizațiilor obștești acordat instituțiilor penitenciare. În realitate drepturile organizațiilor obștești, conform legislației actuale, în prezent sunt doar declarate.

Conform prevederilor art. 237 CE al RM, administrația penitenciară favorizează contactele condamnaților cu serviciul de probațiune penitenciară și reprezentanții asociațiilor obștești, care pot acorda asistență medicală, juridică sau psihologică condamnaților, precum și pot contribui la adaptarea și reintegrarea lor socială.

Prin probațiunea penitenciară se înțelege totalitatea activităților socio-educative desfășurate în penitenciar și a activităților de pregătire pentru liberarea persoanelor din locurile de detenție.[20, art. 1] Serviciul de probațiune a fost creat în temeiul art. 223 alin. (2) al CE.

Serviciul probațiune penitenciară este o unitate a instituției penitenciare inclusă în structura organizatorică și schema de încadrare a acesteia. Drepturile, obligațiile și competențele serviciului probațiune sunt reglementate de Legea cu privire la probațiune, precum și de Regulamentul privind organizarea și desfășurarea activității Serviciului socio-educativ și probațiune din penitenciare.[21]

Veriga structurală, în cadrul căreia se desfășoară activitățile educative cu condamnații, este sectorul condamnați, iar persoana de bază, care se ocupă de munca educativă este șeful de sector.

Sectorul condamnați reprezintă o unitate structurală de organizare a plasării condamnaților în penitenciar, în componența căruia aceștia sunt incluși prin ordinul șefului penitenciarului. Componența sectorului condamnați se stabilește în funcție de tipul, regimul și numărul de condamnați în penitenciar, în limitele a 50-120 de persoane, conform normativelor prevăzute și tipul penitenciarului.[21, pag. 17]

Ținând cont de faptul că șeful de sector trebuie să determine potențialul fiecărui deținut, ca mai apoi să poată realiza pentru fiecare măsuri corespunzătoare de reabilitare, propunem, în scopul eficientizării acestui proces, reducerea numărului deținuților din sectoare până la 30-50 de persoane.

Așadar, munca educativă în penitenciare reprezintă un sistem de forme, metode și instrumente de influențare a personalității și de remodelare a comportamentului condamnaților, care contribuie la depășirea deformațiilor de personalitate, la dezvoltarea intelectuală, spirituală și fizică, la fixarea unor norme comportamentale decente și adaptarea socială după eliberare.

În prezent în cadrul sistemului penitenciar al Republicii Moldova s-a acumulat o bogată experiență privind organizarea muncii educative cu condamnații. Totodată, această muncă necesită actualizare și perfecționare continuă ținând cont de tendințele social-economice, politice, juridice, etico-morale de dezvoltare a societății și statului, precum și de starea, structura și dinamica criminalității. Astfel, considerăm că perfecționarea muncii educative urmează a fi axată pe următoarele direcții: umanizarea condițiilor de detenție, asigurarea psihopedagogică a muncii educative, abordarea complexă a organizării și desfășurării muncii educative, consolidarea cooperării instituțiilor sistemului penitenciar cu societatea.

BIBLIOGRAFIE:

1. Zidaru P., *Drept execuțional-penal*, Editura „Press Mihaela” SRL, București, 1997, 261 pag.
2. <http://dexonline.ro>
3. Ефимов М.А., под ред. Клинова Н.И. *Основы советского исправительно-трудового права. Учебное пособие.* Свердловск, 1963, 159 стр.
4. Caciamac L., Zaharia V., Canțer N., Postu D., *Raportul misiunii de evaluare a necesităților în domeniul pregătirii pentru liberare a deținuților.* Institutul de Reforme Penale, Editura “Helmax”, Chișinău, 2007, 93 p.
5. Рыбак М.С., *Ресоциализация осужденных к лишению свободы: проблемы теории и практики.* Саратов, 2001, 212 стр.
6. Шамис А.В., *Основные средства воздействия на осужденных и механизм их реализации.* Изд. РИПК МВД России, Домодедово, 1996, 179 стр.
7. Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26.05.2006.
8. Florea V., Florea L., *Dreptul execuțional penal*, Editura ARC, Chișinău, 1999, 287 pag.
9. Ordinul DIP nr. 7 din 18.01.2006 de aprobare a Programului de inițiere a deținuților în domeniul științelor socio-juridice.
10. Ordinul DIP nr. 56 din 25.04.2006 de aprobare a Programului cu privire la organizarea educației fizice și sportului cu condamnații - „Prosport”.
11. Ordinul DIP nr. 183 din 21.09.2007 „Despre aprobarea Programului individual cu privire la planificarea executării pedepsei penale a deținutului”.
12. Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea atestării anuale a condamnaților, aprobat prin Ordinul DIP nr. 52 din 14.03.2007.
13. Михлин А.С., *Проблемы досрочного освобождения от отбывания наказания.* Учебное пособие. Москва, 1982, 22 стр.
14. Regulamentul privind organizarea și desfășurarea activității Serviciului socio-educativ și probațiune din penitenciare, aprobat prin ord. DIP nr. 124 din 18.06.2007.
15. Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea atestării anuale a condamnaților, aprobat prin Ordinul DIP nr. 52 din 14.03.2007.
16. A se vedea: Carp S., Osadci C., Rusu O.,

- Drept execuțional penal*. Chișinău, 2007, 447 pag.
17. Toncoglaz V., Activitatea serviciului socio-educativ în penitenciare // Materialele Conferinței Științifice „Strategia de dezvoltare a centrelor de justiție comunitară”. Chișinău, 6-8 februarie 2007, pag. 85-87.
 18. Gladchi Gh., Mariț A., Berliba V., Dolea I., Zaharia V., *Noua legislație penală și procesual penală (realizări și controverse. Impactul asupra detenției)*. IRP, Chișinău, 2007, 240 pag.
 19. Raport privind activitatea Sistemului penitenciar în semestrul I al anului 2008, DIP, 2008.
 20. Legea cu privire la probațiune nr. 8-XVI din 14.02.2008.
 21. Regulamentul privind organizarea și desfășurarea activității Serviciului socio-educativ și probațiune din penitenciare, aprobat prin ordinul DIP nr. 124 din 18.06.2007.